สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

การรับภาษาที่สอง

ทฤษฎีและแนวคิดร่วมสมัย

ตัวอย่าง

ดร.อนุชิต ตู้มณีจินดา

สารบัญ

คำนำ (12)

กิตติกรรมประกาศ (14)

บทที่ 1 ความหมายและพัฒนาการ **1**

1.1 ความหมายของการรับภาษาที่สอง 2

1.2 พัฒนาการของการศึกษาการรับภาษาที่สอง 3

1.2.1 พัฒนาการก่อนทศวรรษที่ 1960 3

1.2.2 พัฒนาการช่วงทศวรรษที่ 1960–1970 5

1.2.3 พัฒนาการช่วงทศวรรษที่ 1980–1990 7

1.2.4 พัฒนาการช่วงทศวรรษที่ 1990–2000 9

1.2.5 พัฒนาการหลังช่วงทศวรรษที่ 2000 จนถึงปัจจุบัน 12

1.3 ความแตกต่างระหว่างการรับภาษาที่หนึ่งและการรับภาษาที่สอง 13

1.4 ความแตกต่างของการศึกษาการรับภาษาประเภทต่าง ๆ 16

1.5 บทสรุป 23

ประเด็นชวนคิด 23

เอกสารอ้างอิง 24

บทที่ 2 แนวคิดการนึกคิดและปัญญา **31**

2.1 หลักการพื้นฐานของแนวคิดการนึกคิดและปัญญา
ในการศึกษาการรับภาษาที่สอง 32

2.1.1 ข้อมูลป้อนเข้าทางภาษา (Input) 32

2.1.2 การประมวลผลข้อมูล (Information Processing) 34

2.1.3 การจัดเก็บและเรียกใช้ความรู้ทางภาษา
(Storage and Retrieval of Linguistic Knowledge) 35

2.1.4 ความเชื่อเรื่อง “ภาพแทนภายใน” (Internal Representation) 36

ตัวอย่าง

2.2 ทฤษฎีสำคัญที่เกี่ยวข้องกับจุดเปลี่ยนสู่แนวคิดการนึกคิดและปัญญา (Cognitive Turn) 37
2.2.1 กรอบแนวคิดกลไกตรวจสอบทางภาษาของ Krashen (Krashen's Monitor Model) 37
2.2.2 ทฤษฎีการประมวลผลข้อมูล (Information Processing Theory) และทฤษฎีความสามารถในการประมวลผล (Processability Theory) 42
2.2.3 ทฤษฎีการรับและพัฒนาทักษะ (Skill Acquisition Theory) 44
2.2.4 แนวคิดการเชื่อมโยงข้อมูลทางสมอง (Connectionism) 48
2.2.5 สมมติฐานการสังเกตเห็น (Noticing Hypothesis) 49
2.2.6 แนวคิดความจำพร้อมใช้ (Working memory) 53
2.2.7 สมมติฐานการมีปฏิสัมพันธ์ (Interaction Hypothesis) 55
2.2.8 สมมติฐานผลผลิตทางภาษา (Output Hypothesis) 57
2.2.9 ความแตกต่างเฉพาะบุคคล (Individual differences) 58
2.3 แนวคิด "ภาษาระหว่าง" (Interlanguage) และ "การสิ้นสูญพัฒนาการภาษาที่สอง" (Fossilisation) 65
2.3.1 "ภาษาระหว่าง" (Interlanguage) 65
2.3.2 "การสิ้นสูญพัฒนาการภาษาที่สอง" (Fossilisation) 69
2.4 ข้อจำกัดของแนวคิดการนึกคิดและปัญญา และการเปลี่ยนผ่านสู่แนวคิดทางสังคม 71
2.5 บทสรุป 73
ประเด็นชวนคิด 73
เอกสารอ้างอิง 74

บทที่ 3 แนวคิดทางสังคม 83
3.1 แนวคิดหลักทางสังคมวัฒนธรรม 84
3.1.1 ทฤษฎีสังคมและวัฒนธรรม (Sociocultural Theory) 84
3.1.2 แนวคิดการเรียนรู้ภาษาผ่านการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (Language Socialisation) 86

ตัวอย่าง

3.1.3 แนวคิดอัตลักษณ์และการลงทุน (Identity and Investment) 88
3.1.4 การเกื้อหนุนพัฒนาการทางภาษา (Scaffolding) และข้อเสนอแนะเพื่อการแก้ไข (Corrective feedback) 89
3.2 แนวคิดร่วมทางสังคมวัฒนธรรม 99
3.2.1 ชุมชนวิถีปฏิบัติ (Community of Practice หรือ CoP) 100
3.2.2 สมรรถนะในการมีปฏิสัมพันธ์ (Interactional Competence) 101
3.2.3 โอกาสทางสังคมที่เอื้อในการเรียนภาษา (Affordances) 102
3.2.4 การเป็นผู้ริเริ่มในกระบวนการการเรียนรู้และการพัฒนาภาษาของผู้เรียนเอง (Learner Agency) 103
3.3 บทสรุป 105
ประเด็นชวนคิด 106
เอกสารอ้างอิง 107

บทที่ 4 แนวคิดเชิงวิพากษ์ 117
4.1 อัตลักษณ์และอำนาจในการเรียนภาษา 119
4.2 ความยุติธรรมทางภาษากับการรับภาษาที่สอง 120
4.3 การวิพากษ์แนวคิด “เจ้าของภาษา” (Native speaker) 122
4.4 การวิพากษ์แนวคิดการกำหนดความสามารถทางภาษาและตีตรา (Labelling) 126
4.5 การเรียนภาษาในฐานะการต่อต้าน และแนวการสอนเชิงวิพากษ์ (Critical Pedagogy) 128
4.5.1 ภาษาเป็นพื้นที่แห่งการต่อต้าน (Language as a site of resistance) 129
4.5.2 ภาษาเป็นพื้นที่แห่งการรอดพ้น (Language as a site of survival) 130
4.5.3 ภาษากับการท้าทายอุดมการณ์ (Language as ideological resistance) 130
4.5.4 ห้องเรียนในฐานะพื้นที่ทางการเมือง (Classroom as a political space) 130

ตัวอย่าง

4.5.5 แนวการสอนเชิงวิพากษ์ (Critical Pedagogy) 131
4.6 ความท้าทายของแนวคิดเชิงวิพากษ์ 133
4.7 บทสรุป 138
ประเด็นชวนคิด 138
เอกสารอ้างอิง 139

บทที่ 5 แนวคิดพหุภาษา 147
5.1 การวิจารณ์แนวคิด “อุดมการณ์ภาษาเป้าหมายเดียว” (Single target language ideology) 149
5.2 แนวคิดสำคัญของ “จุดเปลี่ยนสู่แนวคิดพหุภาษา” 150
5.2.1 แนวคิดคลังภาษา (Linguistic repertoire) 150
5.2.2 แนวคิดสรรพภาษา (Plurilingualism) 154
5.2.3 แนวคิดการสื่อสารข้ามขอบเขตภาษา (Translanguaging) และวิถีปฏิบัติข้ามขอบเขตภาษา (Translingual Practice) 156
5.3 แนวทางการสอนภาษาที่ตอบรับจุดเปลี่ยนสู่แนวคิดพหุภาษา (Multilingual Turn) 162
5.4 ความท้าทายของจุดเปลี่ยนสู่แนวคิดพหุภาษา (Multilingual Turn) 164
5.4.1 ความคลุมเครือและไม่ชัดเจนของคำว่า “ภาษาหลายชุด” 164
5.4.2 ความท้าทายเชิงการประเมินและการออกแบบหลักสูตร 165
5.4.3 ข้อจำกัดด้านทรัพยากร ครูผู้สอน และทัศนคติของสังคม 166
5.4.4 ความท้าทายเชิงอุดมการณ์ในสังคมที่มีการแบ่งชนชั้นภาษา 166
5.5 บทสรุป 167
ประเด็นชวนคิด 168
เอกสารอ้างอิง 169

ตัวอย่าง

บทที่ 6 บทสรุปและแนวโน้มในอนาคต **175**

6.1 การรับภาษาที่สองในยุคดิจิทัล (Digital SLA) : โอกาสในการเรียนภาษาที่เพิ่มมากขึ้น 179

6.1.1 ภูมิทัศน์ใหม่ของการรับภาษา 180

6.1.2 อัตลักษณ์ของผู้เรียนยุคดิจิทัล 182

6.2 อนาคตของการศึกษาการรับภาษาที่สองและคำถามที่ยังคงอยู่ 184

6.3 จากผู้เรียนเป็นผู้ปฏิบัติ : ทักษะแห่งอนาคตทางภาษา 186

6.4 ข้อคิดเห็นส่งท้ายจากผู้เขียน 187

6.5 บทสรุป 188

ประเด็นชวนคิด 189

เอกสารอ้างอิง 190

Index 195

ดัชนี 201

ประวัติผู้เขียน 205

ตัวอย่าง

สารบัญรูป

รูปที่ 2.1 ขั้นตอนของการพัฒนาทักษะทางภาษาที่สองตามทฤษฎีการรับและพัฒนาทักษะ 45

รูปที่ 2.2 พัฒนาการทางภาษาแบบรูปตัวยู (U-Shaped Development) 46

รูปที่ 2.3 ภาษาระหว่าง (Interlanguage) 65

รูปที่ 3.1 อาณาเขตพัฒนาการที่ผู้เรียนสามารถไปถึง (Zone of Proximal Development หรือ ZPD) 85

รูปที่ 3.2 การเรียนรู้ภาษาผ่านการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม 87

รูปที่ 3.3 ความสัมพันธ์ระหว่างการเกื้อหนุนพัฒนาการทางภาษาและอาณาเขตพัฒนาการที่ผู้เรียนสามารถไปถึง 90

ตัวอย่าง

สารบัญตาราง

ตารางที่ 1.1 ความแตกต่างของกรอบแนวคิดทางจิตวิทยา 3 แบบ 9

ตารางที่ 1.2 ความแตกต่างของการรับภาษาที่หนึ่งและการรับภาษาที่สอง 15

ตารางที่ 1.3 สรุปความแตกต่างระหว่างการรับภาษาที่สองประเภทต่าง ๆ กับการเรียนภาษาต่างประเทศ 20

ตารางที่ 1.4 ความแตกต่างของการศึกษาการรับภาษาประเภทต่าง ๆ 22

ตารางที่ 2.1 ความแตกต่างของกลยุทธ์เพื่อช่วยกระตุ้นการสังเกตเห็นของผู้เรียน 51

ตารางที่ 2.2 บทบาทของข้อมูลป้อนเข้าทางภาษาและความรู้แบบชัดแจ้งในแนวคิดต่าง ๆ 52

ตารางที่ 2.3 ความแตกต่างระหว่าง “ภาษาระหว่าง” และ “ภาษาของผู้เรียน” 68

ตารางที่ 3.1 มุมมองที่แตกต่างกันต่อการให้ข้อเสนอแนะเพื่อการแก้ไข 91

ตารางที่ 3.2 ระดับของการคุกคามหน้าของข้อเสนอแนะเพื่อการแก้ไขแบบต่าง ๆ 95

ตารางที่ 3.3 บทบาทของข้อมูลป้อนเข้าทางภาษาจากมุมมองที่แตกต่างกัน 99

ตารางที่ 4.1 ความแตกต่างระหว่างแนวการสอนแบบดั้งเดิมและแนวการสอนเชิงวิพากษ์ 132

ตารางที่ 5.1 ความแตกต่างของแนวคิดพหุภาษาและแนวคิดสรรพภาษา 155

ตารางที่ 5.2 ความแตกต่างระหว่างแนวคิดการสื่อสารข้ามขอบเขตภาษาและแนวคิดวิถีปฏิบัติข้ามขอบเขตภาษา 159

ตารางที่ 5.3 ความแตกต่างระหว่าง “แนวคิดการสื่อสารข้ามขอบเขตภาษา” และ “แนวคิดวิถีปฏิบัติข้ามขอบเขตภาษา” กับ “แนวคิดสรรพภาษา” 161

ตารางที่ 5.4 ความแตกต่างระหว่างแนวการสอนภาษาแบบเดิมและแนวการสอนที่ตอบรับจุดเปลี่ยนสู่แนวคิดพหุภาษา 163

ตารางที่ 6.1 สรุปภาพรวมพัฒนาการและจุดเน้นของแนวคิดและทฤษฎีการศึกษาการรับภาษาที่สองตั้งแต่อดีต–ปัจจุบัน 177

ตัวอย่าง

คำนำ

ในโลกที่เชื่อมต่อถึงกันผ่านเทคโนโลยี การค้า การศึกษา และการเคลื่อนย้ายข้ามพรมแดนของผู้คน ความสามารถในการใช้ภาษามากกว่าหนึ่งภาษากลายเป็นเครื่องมือที่มีค่าอย่างยิ่งทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและในระดับสังคม การเรียนรู้ภาษาที่ไม่ใช่ภาษาแม่ (non-native language) หรือที่เรียกกันโดยทั่วไปว่า "ภาษาที่สอง" ได้กลายเป็นหัวข้อสำคัญที่นักวิจัยจากหลากหลายสาขาวิชาให้ความสนใจภายใต้กรอบแนวคิดที่รู้จักกันในชื่อ "การศึกษาการรับภาษาที่สอง" (Second Language Acquisition หรือ SLA) ซึ่งในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมานั้น ได้มีพัฒนาการทางความคิดอย่างลุ่มลึกและเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสของการศึกษาทางด้านภาษาและทางด้านสังคม และความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยี

หนังสือ "*การรับภาษาที่สอง : ทฤษฎีและแนวคิดร่วมสมัย*" เล่มนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับพัฒนาการของแนวคิดต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการรับภาษาที่สองตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยเน้นการเชื่อมโยงกรอบแนวคิดต่าง ๆ ทั้งแนวคิดทางด้านสังคมศาสตร์ จิตวิทยา ภาษาศาสตร์ ภาษาศาสตร์ประยุกต์ และแนวคิดเชิงวิพากษ์เข้าไว้ด้วยกัน ผ่านมุมมอง ความเชื่อ ความคิดเห็น และประสบการณ์ของผู้เขียนทั้งในฐานะที่เป็นผู้เรียน ผู้สอน วิทยากร และนักวิจัยทางด้านภาษาศาสตร์สังคม วัจนปฏิบัติศาสตร์ ภาษาศาสตร์ประยุกต์ การสื่อสารระหว่างวัฒนธรรม และการรับภาษาที่สอง ทั้งนี้เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจกระบวนการการรับภาษาที่สองที่ก้าวไปไกลกว่ากรอบแนวคิดแบบตายตัว หรือไปสู่แนวคิดที่มีความยืดหยุ่น มีพลวัตสูง หรือหันกลับมาตั้งคำถามกับทฤษฎีและแนวคิดที่มีอยู่ในปัจจุบัน เพื่อให้สามารถอธิบายการรับภาษาและการเรียนภาษาที่มีความจำเพาะในแต่ละบริบท และมีความซับซ้อนมากขึ้นตามการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วของสังคมโลกในปัจจุบัน

หนังสือเล่มนี้ประกอบไปด้วยเนื้อหาทั้งสิ้น 6 บท โดยเริ่มจากบทที่ 1 ที่วางรากฐานให้ผู้อ่านเข้าใจความหมาย ขอบเขต และพัฒนาการของการศึกษาทางด้านการรับภาษาที่สองตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน รวมไปถึงความแตกต่างระหว่างการรับภาษาที่หนึ่งกับภาษาที่สอง และแนวทางการศึกษาการรับภาษาหลากหลายประเภท จากนั้นบทที่ 2 ได้นำเสนอแนวคิดทางด้านการนึกคิดและปัญญา (Cognitive) ซึ่งอธิบายกลไกภายในจิตของผู้เรียนและทฤษฎีสำคัญที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลป้อนเข้าทางภาษา การประมวลผล ความจำ การสังเกตเห็น และการมีปฏิสัมพันธ์ ต่อด้วยบทที่ 3 ที่เปลี่ยนจุดเน้นไปที่แนวคิดทางสังคม ซึ่งมองการเรียนภาษา

ตัวอย่าง

ในฐานะที่เป็นวิถีปฏิบัติทางสังคม ซึ่งสัมพันธ์กับบริบท อัตลักษณ์ การลงทุน ชุมชนวิถีปฏิบัติ และการเป็นผู้ริเริ่มในกระบวนการการเรียนรู้และการพัฒนาภาษาของผู้เรียนเอง (learner agency) ส่วนบทที่ 4 ได้นำเสนอแนวคิดเชิงวิพากษ์เพื่อชวนผู้อ่านตั้งคำถามต่ออำนาจ ความไม่เท่าเทียม อุดมการณ์เจ้าของภาษา การตีตราความสามารถ และบทบาทของการสอนเชิงวิพากษ์ในการสร้างความเป็นธรรมทางภาษา ขณะที่บทที่ 5 ได้นำเสนอแนวคิดพหุภาษา (Multilingualism) แนวคิดสรรพภาษา (Plurilingualism) และแนวคิดการสื่อสารข้ามขอบเขตภาษา (Translanguaging) รวมไปถึงแนวคิดใกล้เคียงต่าง ๆ พร้อมทั้งอภิปรายแนวทางการสอนและความท้าทายด้านการประเมินและนโยบาย สำหรับบทที่ 6 ซึ่งเป็นบทสุดท้ายนั้น ผู้เขียนได้สรุปภาพรวมและชวนให้ผู้อ่านมองไปข้างหน้า โดยเน้นแนวโน้มการรับภาษาในยุคดิจิทัล (Digital SLA) คำถามวิจัยร่วมสมัย และทิศทางการประยุกต์ใช้แนวคิดทั้งหมดเพื่อการเรียน การสอน และการวิจัยที่สอดคล้องกับโลกปัจจุบัน

ในหนังสือเล่มนี้ผู้เขียนได้เลือกใช้คำศัพท์บางคำที่แตกต่างจากศัพท์บัญญัติของราชบัณฑิตยสถาน ทั้งนี้เนื่องจากคำศัพท์หลายคำในศาสตร์การรับภาษาที่สองมีความหมายเฉพาะทางที่ลึกและละเอียดอ่อน ซึ่งศัพท์ที่ใช้อยู่ในปัจจุบันอาจยังไม่สามารถสื่อความหมายตามมโนทัศน์ที่ปรากฏในงานวิจัยร่วมสมัยได้ครบถ้วน เช่น คำว่า “fossilisation” ที่มักแปลว่า “การคงรูปถาวร” นั้น อาจทำให้ผู้อ่านทั่วไปเข้าใจว่ากระบวนการดังกล่าวเป็นพัฒนาการทางภาษาที่พึงประสงค์ ทั้ง ๆ ที่ในความเป็นจริงแล้ว ภาวะดังกล่าวคือ “การสิ้นสูญพัฒนาการภาษาที่สอง” ดังนั้นผู้เขียนจึงได้บัญญัติหรือปรับใช้คำแปลบางคำเพื่อความถูกต้อง แม่นยำทางแนวคิด และเพื่อให้สอดคล้องกับบริบทเฉพาะของหนังสือเล่มนี้ โดยยังคงยึดหลักความชัดเจนและความรับผิดชอบทางวิชาการเป็นสำคัญ

หนังสือเล่มนี้เหมาะกับผู้อ่านทั้งที่เป็นนักเรียน นักศึกษา ครูผู้สอน รวมไปถึงนักวิจัยที่สนใจกระบวนการการรับภาษาที่สอง และผู้ที่สนใจการพัฒนาการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศ ตลอดจนผู้ที่สนใจการพัฒนาสื่อการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศที่มีประสิทธิภาพ

อนุชิต ตู้มณีจินดา

1 กุมภาพันธ์ 2569

ตัวอย่าง

บทที่ 1

ความหมายและพัฒนาการ

ตัวอย่าง

"การรับภาษาที่สอง" (Second Language Acquisition หรือ SLA) เป็นสาขาวิชาหนึ่งทางด้านภาษาศาสตร์ประยุกต์ที่เติบโตอย่างรวดเร็ว โดยเป็นสาขาวิชาที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาว่า ผู้เรียนที่ไม่ใช่เจ้าของภาษาสามารถเรียนและพัฒนาความสามารถในการใช้ภาษาอื่น ๆ ที่ไม่ใช่ภาษาแม่อย่างไร โดยพิจารณามิติต่าง ๆ ทั้งมิติทางการนึกคิดและปัญญาและมิติทางสังคม ในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมา การศึกษาการรับภาษาที่สองได้พัฒนาอย่างต่อเนื่อง จากการศึกษาที่เน้นการสังเกตพฤติกรรมผู้เรียน ไปสู่การวิเคราะห์เชิงจิตวิทยา เชิงสังคมวัฒนธรรม และเชิงวิพากษ์ตามลำดับ ซึ่งสะท้อนให้เห็นพัฒนาการของแนวคิด ทฤษฎี และระเบียบวิธีวิจัยที่ใช้ในงานวิจัยสาขานี้

การเข้าใจแนวคิดพื้นฐานของการศึกษาการรับภาษาที่สอง นอกจากจะช่วยตอบคำถามว่า "ผู้เรียนภาษาที่สองรับภาษาหรือเรียนภาษาได้อย่างไร" แล้ว ยังเปิดโอกาสให้ครูผู้สอน นักวิจัย และผู้ที่เกี่ยวข้องกับการวางนโยบายการเรียนภาษาได้พัฒนาการเรียนการสอนและการสนับสนุนผู้เรียนได้ตรงกับความเป็นจริงมากขึ้น บทแรกนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่ออธิบายความหมาย ขอบเขต และความแตกต่างของการศึกษาการรับภาษาที่หนึ่ง ภาษาที่สอง ภาษาต่างประเทศ และการเรียนรู้แบบเป็นธรรมชาติและแบบมีการสอน ตลอดจนพัฒนาการของทฤษฎีทางการรับภาษาที่สอง ตั้งแต่ในยุคแรกจนถึงแนวคิดร่วมสมัยที่สะท้อนการเปลี่ยนผ่านทางความคิดในศาสตร์แขนงนี้

1.1 ความหมายของการรับภาษาที่สอง

"การรับภาษาที่สอง" (Second Language Acquisition หรือ SLA) หมายถึง กระบวนการที่บุคคลเรียนรู้ภาษาอื่นนอกเหนือจากภาษาที่หนึ่งหรือภาษาแม่ของตนเอง ซึ่งอาจจะเกิดขึ้นทั้งในบริบทที่เป็นธรรมชาติ (เช่น การย้ายถิ่นฐาน การใช้ชีวิตในประเทศที่พูดภาษานั้น) และในบริบทที่เป็นทางการอย่างเช่นการสอนในชั้นเรียน (Gass et al., 2025; Ortega, 2009) โดยการศึกษาด้านการรับภาษาที่สองมีเป้าหมายหลักเพื่อความเข้าใจว่า ผู้เรียนภาษาเรียนรู้ภาษาได้อย่างไร ปัจจัยอะไรเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จหรือความล้มเหลวในการเรียนรู้ภาษา และผู้เรียนภาษามีกระบวนการการเรียนรู้ภาษาอย่างไร ทั้งในเชิงจิตวิทยา สังคม วัฒนธรรม และการปฏิสัมพันธ์ในชีวิตจริง (Ellis, 2008; VanPatten & Benati, 2015)

คำว่า "ภาษาที่สอง" ในที่นี้ไม่ได้หมายถึง "ภาษาที่สอง" ในเชิงลำดับก่อน-หลังตามลำดับการนับตัวเลขเสมอไป ทั้งนี้ คำว่า "ภาษาที่สอง" ในที่นี้อาจหมายถึงภาษาที่สาม ภาษาที่สี่ หรือภาษาที่ผู้เรียนเรียนเป็นลำดับที่เท่าไรก็ตามหลังจากที่ได้รับภาษาแม่หรือภาษาที่หนึ่งเรียบร้อยแล้ว โดยเน้นความแตกต่างระหว่างภาษาเป้าหมายที่บุคคลกำลังเรียนรู้กับภาษาแรกที่ได้มาแต่กำเนิด (Saville-Troike & Barto, 2017) ตลอดหลายทศวรรษที่ผ่านมา การศึกษาการรับภาษาที่สองได้กลายเป็นสาขาวิชาที่มีความเป็นสหวิทยาการ (interdisciplinary field) และการบูรณาการข้ามศาสตร์ (transdisciplinary) มากขึ้น โดยเป็นผลมาจากการรวบรวมแนวคิดจากศาสตร์ต่าง ๆ ทั้งภาษาศาสตร์ จิตวิทยา สังคมวิทยา มานุษยวิทยา และศึกษาศาสตร์เข้าไว้ด้วยกัน เพื่อสร้างความรู้และความเข้าใจที่ลุ่มลึกต่อกระบวนการการรับภาษาที่มีความซับซ้อนเป็นอย่างยิ่ง (Block, 2003; Larsen-Freeman & Long, 2014; Mackey, 2004)

โดยทั่วไปแล้วกระบวนการการรับภาษาที่สองมักจะเกิดขึ้นในช่วงวัยเด็กตอนปลาย (late childhood) ไปจนถึงวัยผู้ใหญ่ตอนต้น (early adulthood) ซึ่งเป็นช่วงที่ระบบประสาทเริ่มมีการปิดตัวบางส่วน (DeKeyser, 2001; Lenneberg, 1967) สิ่งนี้นำไปสู่ข้อถกเถียงสำคัญเกี่ยวกับ "ช่วงเวลาวิกฤตในการรับภาษา" (critical period) ซึ่งชี้ให้เห็นว่าการเรียนภาษาอื่น ๆ ที่ไม่ใช่ภาษาแม่ในช่วงหลังจากวัยเด็กอาจเป็นสาเหตุที่ทำให้ผู้เรียนไม่สามารถใช้ภาษาได้อย่างคล่องแคล่วและชำนาญเหมือนกับภาษาแม่ของตนเอง โดยเฉพาะในด้านการออกเสียงและโครงสร้างไวยากรณ์ระดับสูง (Birdsong, 2006)

ที่ผ่านมา ขอบเขตของการศึกษาการรับภาษาที่สองได้เปลี่ยนแปลงไปตามสภาพสังคม บรรยากาศการวิจัย และความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีในแต่ละยุคสมัย โดยการศึกษาการรับภาษาที่สองในยุคต้นนั้นจะเน้นที่กระบวนการภายในหรือกระบวนการทางการนึกคิดและ

ตัวอย่าง

ปัญญา (cognition) ของผู้เรียน เช่น ทฤษฎีการประมวลผลข้อมูลและทฤษฎีกลไกตรวจสอบทางภาษา (Monitor Theory) ของ Krashen (1981) ขณะที่ยุคต่อมา การศึกษาการรับภาษาที่สองได้ขยายกรอบแนวคิดไปสู่การพิจารณาภาวะแวดล้อม สังคม รวมไปถึงอำนาจ การครอบงำ และความเหลื่อมล้ำในกระบวนการการรับภาษาที่สอง เช่น “จุดเปลี่ยนสู่แนวคิดทางสังคม” (Social Turn) และ “จุดเปลี่ยนสู่แนวคิดเชิงวิพากษ์” (Critical Turn) (Firth & Wagner, 1997; Norton & Toohey, 2011; Ortega, 2013) ดังนั้น การทำความเข้าใจความหมายของการรับภาษาที่สองอย่างลึกซึ้งจึงต้องพิจารณาทั้งพัฒนาการของแนวคิดในแต่ละยุคสมัยและกรอบทฤษฎีที่หลากหลาย ซึ่งจะช่วยเปิดมุมมองใหม่ต่อการเรียนรู้ภาษาของมนุษย์ที่มีความซับซ้อนอย่างยิ่ง

1.2 พัฒนาการของการศึกษาการรับภาษาที่สอง

จากคำนิยามข้างต้นจะเห็นว่า จุดเน้นของการศึกษาทางด้านการรับภาษาที่สองนั้นไม่เคยหยุดนิ่ง หากแต่เปลี่ยนแปลงไปตามความซับซ้อนของภาษา ผู้ใช้ภาษา และสังคม รวมไปถึงศาสตร์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับภาษา การใช้ภาษา และผู้ใช้ภาษา กล่าวคือ แนวคิดเกี่ยวกับการรับภาษาที่สองมีพัฒนาการอย่างต่อเนื่องและสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับการเปลี่ยนแปลงของการศึกษาทางด้านสังคมศาสตร์ ภาษาศาสตร์ และภาษาศาสตร์ประยุกต์

1.2.1 พัฒนาการก่อนทศวรรษที่ 1960

จุดเริ่มต้นของการศึกษาการรับภาษาที่สองในฐานะสาขาวิชาหนึ่งเกิดขึ้นท่ามกลางกระแสแนวคิดทางจิตวิทยาและภาษาศาสตร์ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 20 ที่เน้นการสังเกตพฤติกรรมของมนุษย์ที่ปรากฏออกมาให้เห็นและสามารถตรวจวัดค่าทางสถิติได้ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาทางด้านวิทยาศาสตร์สมัยนั้น ที่มุ่งเน้นศึกษาสิ่งที่สามารถมองเห็นได้และสามารถจับต้องได้ โดยให้ความสำคัญกับการควบคุมตัวแปรและการใช้สถิติเพื่อศึกษาปรากฏการณ์ (Johnson, 2004) ในช่วงเวลานี้แนวคิดพฤติกรรมนิยม (Behaviourism) นับว่ามีอิทธิพลอย่างมากต่อการทำความเข้าใจกระบวนการการรับภาษาและทฤษฎีการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้อง โดยนักจิตวิทยา เช่น Skinner (1957) ได้เสนอว่า พฤติกรรมทางภาษานั้นสามารถอธิบายได้ผ่านกลไกการกระตุ้นและการตอบสนองต่อสิ่งเร้า (stimulus–response mechanisms) กล่าวคือ การเรียนรู้ภาษาเกิดจากการเลียนแบบ (imitation) และการเสริมแรง (reinforcement) ดังนั้นสิ่งที่ทำให้ผู้เรียนภาษาที่สองสามารถเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพคือ การที่ผู้เรียนต้องได้รับ “การฝึกตามรูปแบบ” (drill) และได้รับการส่งเสริมพฤติกรรมอย่างเหมาะสมในการรับภาษา

ตัวอย่าง

นอกจากแนวคิดทางจิตวิทยาแล้ว แนวคิดภาษาศาสตร์เชิงโครงสร้าง (Structural Linguistics) ก็เป็นอีกแนวคิดหนึ่งที่ถูกนำมาใช้เพื่ออธิบายและเพื่อส่งเสริมให้การเรียนภาษาประสบความสำเร็จมากขึ้น โดยภาษาศาสตร์เชิงโครงสร้างนั้นเน้นการวิเคราะห์ภาษาจากระดับโครงสร้างพื้นผิว เช่น เสียง คำ และไวยากรณ์ ซึ่งเป็นสิ่งที่สามารถสังเกตเห็นและวัดค่าได้ โดยไม่เน้นการอธิบายความหมายในระดับนามธรรม หรือปรากฏการณ์ที่อยู่ภายในการรับรู้หรือกระบวนการคิดของผู้เรียน โดย Fries (1945) ได้เสนอว่า การสอนภาษาต่างประเทศควรมุ่งเน้นการถ่ายทอดโครงสร้างที่เป็นรูปธรรมของภาษาเป้าหมายผ่านการฝึกฝนซ้ำ ๆ ในห้องเรียน

ต่อมาแนวคิดเหล่านี้ได้ถูกนำไปใช้เป็นฐานของการคิดและการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างภาษาแม่หรือภาษาที่หนึ่ง (L1) กับภาษาที่สอง (L2) โดยมีเป้าหมายหลักเพื่อทำนายหรือคาดการณ์ข้อผิดพลาดของผู้เรียน ทั้งนี้เพราะนักวิจัยในช่วงนี้มีความเชื่อว่าการที่ผู้เรียนไม่สามารถผลิตหรือใช้ภาษาได้ถูกต้องหรือเหมือนเจ้าของภาษาได้นั้นเป็นผลมาจากการนำลักษณะทางภาษาของภาษาที่หนึ่งมาใช้ในภาษาที่สอง ซึ่งแนวคิดนี้มีชื่อว่า “สมมติฐานการวิเคราะห์ความต่าง” (Contrastive Analysis Hypothesis หรือ CAH) ซึ่งเป็นแนวคิดของ Robert Lado (1957) โดย Lado ได้เสนอว่า ความแตกต่างทางโครงสร้างระหว่างภาษาที่หนึ่งและภาษาที่สองคือตัวบ่งชี้ระดับความยากในการเรียนภาษาที่สอง กล่าวคือ หากโครงสร้างในภาษาที่หนึ่งมีความคล้ายคลึงกับภาษาเป้าหมายหรือภาษาที่สอง การนำลักษณะทางภาษาของภาษาหนึ่งมาใช้ในการเรียนภาษาที่สองก็อาจช่วยให้การรับภาษาที่สองง่ายและมีประสิทธิภาพมากขึ้น การถ่ายโอนลักษณะดังกล่าวจึงเป็นการถ่ายโอนทางบวก (positive transfer) เนื่องจากการถ่ายโอนนั้นเป็นผลดีและเอื้อต่อการรับภาษาอีกภาษาหนึ่ง

ในทางตรงกันข้าม ถ้าโครงสร้างของทั้งสองภาษาแตกต่างกันมาก การถ่ายโอนลักษณะทางภาษาอาจจะทำให้เกิดข้อผิดพลาดในการใช้หรือผลิตภาษา และทำให้การใช้ภาษาเบี่ยงเบนไปจากมาตรฐานการใช้ภาษา การถ่ายโอนในลักษณะนี้จึงเป็นการถ่ายโอนทางลบ (negative transfer) เนื่องจากการถ่ายโอนดังกล่าวไม่ได้ช่วยให้ผู้ใช้ภาษาสามารถใช้ภาษาได้อย่างถูกต้องนั่นเอง หรืออาจกล่าวได้ว่าการถ่ายโอนลักษณะทางภาษาดังกล่าวคือการแทรกแซงทางภาษา (interference) สิ่งที่ไปรบกวนหรือก่อกวนการเรียนภาษาที่สองซึ่งนำไปสู่ข้อผิดพลาด (Gass et al., 2025) เช่น ผู้พูดภาษาไทยที่เรียนภาษาอังกฤษอาจละประธานของประโยคและไม่เติมหน่วยคำเติมท้ายเพื่อแสดงประธานเอกพจน์บุรุษที่ 3 ใน present simple tense เช่น “Go to market.” แทน “He goes to the market.” เพราะภาษาไทยอนุญาตให้ละประธาน

ตัวอย่าง

การรับภาษาที่สอง ทฤษฎีและแนวคิดร่วมสมัย

กระบวนการการรับภาษาที่สองก็คงไม่ต่างอะไรกับการเดินทางในชีวิตของคนเรา (interlanguage) ผู้เรียนบางคนอาจจะเดินทางได้ช้าบ้าง เร็วบ้าง แตกต่างกันไปตามต้นทุนและประสบการณ์ที่ตนเองมี (individual differences) และในระหว่างทางเองผู้เรียนก็อาจหลงทาง (U-shaped development) และอาจต้องพบเจอกับอุปสรรคความเหลื่อมล้ำ (inequality) การถูกเหยียด (racism) และการถูกเลือกปฏิบัตินานัปการ (discrimination) จนอาจมองไม่เห็นจุดสิ้นสุดของการเดินทางครั้งนี้ หลายคนอาจเหนื่อยจนต้องหยุดพัก (stabilisation) และหลายคนก็อาจท้อจนต้องล้มเลิกการเดินทางนี้ไป (fossilisation) แต่กระนั้น ถ้าผู้เรียนยังคงเห็นประโยชน์ของการเรียนภาษาที่สอง สนใจ (attention) มีทัศนคติที่ดี (attitude) มีแรงจูงใจ (motivation) และยังคงมุ่งมั่น ทุ่มเท (investment) ผู้เรียนย่อมไขว่คว้าหาโอกาสที่จะพัฒนาตนเองอยู่เสมอ โดยเฉพาะการได้ใช้ภาษาในสถานการณ์จริง (interaction and output) ที่นอกจากจะช่วยให้ผู้เรียนได้ทดสอบความรู้ที่ตนเองมีแล้ว โอกาสในการใช้ภาษายังนับว่าเป็นแหล่งอันอุดมสมบูรณ์ของข้อมูลป้อนเข้าที่มีความหมาย (input) และมีความหลากหลาย (diversity) และยิ่งถ้าได้รับความช่วยเหลือและคำแนะนำ (feedback) จากผู้คนรอบข้าง (more capable peers) รวมไปถึงการสนับสนุนทางด้านเทคโนโลยีด้วยแล้วนั้น ความช่วยเหลือเหล่านี้ก็จะกลายเป็นดั่งเข็มทิศป้ายบอกทาง หรือแผนที่ (scaffolding) ที่จะช่วยให้ผู้เรียนได้สังเกตเห็น (noticing) และตระหนักรู้ (awareness) ถึงข้อจำกัดและโอกาสในการพัฒนาศักยภาพของตนเอง ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนมองเห็นเส้นทางที่อยู่ข้างหน้าได้อย่างชัดเจนมากขึ้น และรู้ว่าตนเองจะก้าวต่อไปอย่างมั่นคงอย่างไร จนถึงจุดสิ้นสุดของการเดินทางครั้งนี้

ตัวอย่าง

ISBN 978-616-602-258-2
9 786166 022582
ราคา 200 บาท
หมวดภาษาศาสตร์
http://thammasatpress.tu.ac.th